

ДПТНЗ «Першотравенський гірничий ліцей»

Дослідницький проєкт

Тема: «Світи Григорія Сковороди».

Координатор проєкту методист:
Романюк Т. П.

м. Першотравенськ 2022

Зміст

1. Вступ.....	3
1.1 Мета і завдання проекту.....	3
1.2 Обґрунтування вибору теми проекту.....	3
1.3 Основні етапи виконання проекту.....	4
1.4 Практична значущість проекту.....	4
2. Основна частина.....	7
2.1 Подкаст. «Життєтворчий потенціал спадщини Григорія Сковороди»	8
2.2 Оформлення інформаційного стенду «Сковорода – 300»	9
2.3 Інформинка «До Сковородинського ювілею»	9
2.4 Проведення анкетування здобувачів освіти (використання Google форми) «Життя і творчість Григорія Сковороди».....	9
2.5 Презентація на тему: «До 300 річчя з дня народження Григорія Сковороди».....	10
2.6 Участь у обласному онлайн-флешмобі «Сковорода промовля».....	10
2.7 Участь у обласному конкурсі творчих робіт (есе), присвячених 300-річ- чю від народження Григорія Сковороди	10
2.8 Педагогічні читання. Тема: «Сковорода: діалог через століття.».....	10
1.Григорій Сковорода – видатна постать України.	
2.Філософія Григорія Сковороди.	
3.Музичний світ Григорія Сковороди.	
4.Літературний музей Григорія Сковороди.	
5.Як виглядав Григорій Сковорода? Портрет на тлі України	
2.9 Проведення анкетування педагогів (використання Google форми) «Особистість і спадщина Г. С. Сковороди крізь призму часу».....	10
2.10 Додатки	12
3. Висновки.....	13
3.1 Підсумок роботи.....	13
4. Джерела інформації.....	14

1. Вступ

Цьогоріч попри війну в Україні на державному рівні відзначатимуть 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди. Дата ювілею відомого українця увійшла до переліку ювілейних дат ЮНЕСКО 2022 року.

3 грудня 2022 року виповнюється 300 років з дня народження Григорія Савича Сковороди – видатного українського філософа, просвітителя-гуманіста, поета, музиканта, педагога. Враховуючи важливість постаті Григорія Сковороди, Верховна Рада України прийняла Постанову «Про відзначення 300 річчя з дня народження Григорія Сковороди».

Григорій Сковорода залишив нащадкам феноменальну духовно-педагогічну спадщину, яка не втрачає свого унікального пізнавального, етико-виховного, естетичного значення і тепер, у період творення нової української держави, нової освіти.

Реалізація проєкту сприятиме усвідомленню учасниками історичної величі постаті Григорія Сковороди, допоможе глибше пізнати контекст його творчої спадщини, сприятиме впровадженню морально-світоглядних принципів його педагогіки в освітній процес.

Мета проєкту: залучити педагогів, здобувачів освіти до активного вивчення, популяризації творчої спадщини Григорія Сковороди та його ідей; сприяти формуванню історичної пам'яті та ідентичності підростаючого покоління.

Завдання проєкту:

- сприяти розвитку в учасників мотивації до вивчення історії української філософії, творчої спадщини Григорія Сковороди;
- вивчити та розкрити найбільш важливі питання творчої спадщини Григорія Сковороди у контексті сучасних викликів українського суспільства;
- поглибити знання учасників про уроки творчої спадщини Григорія Сковороди;
- сприяти усвідомленню учасниками проєкту історичної величі постаті Григорія Сковороди;
- розвинути в учасників навички історичного дослідження на прикладі історичних джерел різного виду (праці Григорія Сковороди, фотографії, листування, спогади, інтерв'ю, журнали та газети різного часу тощо);
- зібрати інформацію про творчість Григорія Сковороди для використання у виховній діяльності.

Очікувані результати:

- учасники проєкту поглиблюють знання про життя і творчість Григорія Сковороди, визначають актуальні для сьогодення, власного розвитку ідеї Григорія Сковороди;
- навчаться давати власну оцінку важливості ідей Григорія Сковороди для

- власної особистості, опанують ефективними техніками переконання і презентації своїх аргументів;
- учасники удосконалять навички пошуку інформації, її систематизації та презентації;

Учасники проєкту: здобувачі освіти, майстри виробничого навчання, викладачі, бібліотекар, методист.

Термін реалізації проєкту: листопад 2022 року – грудень 2022 року.

Шляхи реалізації проєкту

I етап. Підготовчий

- Мотиваційна діяльність: проведення заходів з метою зацікавлення учасників освітнього процесу майбутнім проєктом
- Формування проєктної групи та розподіл обов'язків між членами проєктної групи
- Визначення необхідних для проєктування інформаційних, методичних та матеріально-технічних ресурсів
- Окреслення провідних проєктних цілей, визначення шляхів реалізації проєкту
- Розроблення проєкту
- Документальне оформлення проєкту
- Поширення інформації про проєкт серед учасників освітнього процесу

II етап. Збір необхідної інформації та матеріалів

- Визначення джерел інформації за темою проєкту (окремих напрямів збору матеріалів)
- Формування творчих груп для пошуку інформації про творчість Г. С. Сковороди
- Розподіл пошукових і творчих завдань між учасниками проєкту
- Опрацювання різних джерел інформації
- Узагальнення зібраного матеріалу, систематизація та аналіз отриманої інформації
- Формування інформаційно-методичного фонду матеріалів про творчу спадщину Григорія Сковороди

III етап. Діяльність

- Реалізації проєкту
- Організація віртуальних подорожей шляхами Г. С. Сковороди
- Перегляд кінофільмів, відеофільмів, презентацій про Григорія Сковороду
- Проведення інформінок, подкасту, педагогічних читань, виставок для педагогів, здобувачів освіти.
- Участь у обласному онлайн-флешмобі.
- Розроблення анкетування на кращих практик впровадження педагогічних ідей Григорія Сковороди в освітній процес

IV етап. Презентація результатів діяльності

- Систематизація та упорядкування отриманих у ході проєкту матеріалів.
- Оприлюднення ходу проєкту на сайті ДПТНЗ ПГЛ, соціальних мережах.
- Ознайомлення з результатами проєкту здобувачів, педагогів.
- Узагальнення отриманого досвіду на засіданнях МК, МР
- Створення презентацій.

V етап. Оцінювання результатів проєкту

- Обговорення ходу та результатів проєкту на педагогічній, методичній радах
- Проведення анкетування серед здобувачів, педагогів, і про результати проєкту
- Узагальнення та систематизація результатів анкетування, опитування
- Доведення результатів оцінювання до учасників проєкту
- Визначення можливостей подальшого розвитку проєктної діяльності

2. Основна частина

Зміст основної частини

2.1 Подкаст. «Життєтворчий потенціал спадщини Григорія Сковороди»	8
2.2 Оформлення інформаційного стенду «Сковорода – 300»	9
2.3 Інформинка «До Сковородинського ювілею»	9
2.4 Презентація на тему: «До 300 річчя з дня народження Григорія Сковороди»	9
2.5 Проведення анкетування здобувачів освіти (використання Google форми) «Життя і творчість Григорія Сковороди».....	10
2.6 Участь у обласному онлайн-флешмобі «Сковорода промовляє».....	10
2.7 Участь у обласному конкурсі творчих робіт (есе), присвячених 300-річчю від народження Григорія Сковороди	10
2.8 Педагогічні читання. Тема: «Сковорода: діалог через століття.».....	10
1.Григорій Сковорода – видатна постать України.	
2.Філософія Григорія Сковороди.	
3.Музичний світ Григорія Сковороди.	
4.Літературний музей Григорія Сковороди.	
5.Як виглядав Григорій Сковорода? Портрет на тлі України	
2.9 Проведення анкетування педагогів (використання Google форми) «Особистість і спадщина Г. С. Сковороди крізь призму часу».....	10
2.10 Додатки	12

2.1 Подкаст. «Життєтворчий потенціал спадщини Григорія Сковороди»

Подкаст, або аудіопрограма — цифровий медіа-файл або низка таких файлів, які розповсюджуються інтернетом для відтворення на портативних медіапрогравачах чи персональних комп'ютерах. За змістом вони можуть нагадувати радіошоу звукову виставу, включати інтерв'ю, лекції тощо, що належить до усного жанру. Термін «podcast» є поєднанням назви портативного програвача музики iPod та слова *broadcast*. Ведучого або автора подкасту часто називають подкастер. Подкаст як сферу діяльності називають подкастингом.

Цей спосіб поширення аудіо та відео через мережу Інтернет дозволяє створювати матеріали кожному охочому. Цим подкастинг і відрізняється від, наприклад, радіостанції, де працюють професійні журналісти.

Подкастером є бібліотекар Пшеничка-Дрох Олена Олексіївна, яка бере інтерв'ю у координатора проекту «Світи Григорія Сковороди» методиста Романюк Тетяни Петрівни.

Олена Олексіївна: «Хто такий Григорій Сковорода?»

Тетяна Петрівна: «Григорій Савович – інтелектуал, один із найрозумніших людей свого часу. Знав декілька мов, добре знав Біблію...»

Олена Олексіївна: «Як Ви гадаєте, він є людиною світового значення?»

Тетяна Петрівна: « Так. Без сумніву. Весь світ вшановує видатну постать Григорія Сковороди. ЮНЕСКО кожного року затверджує міжнародний календар видатних подій і постатей. Від України у 2022 році ввійшов ювілей Григорія Сковороди – 300 років.»

Олена Олексіївна: «Поясніть, що Вам відомо про «Сковородинівський маршрут»?»

Тетяна Петрівна: «Для того , щоб зацікавити пересічного українця та іноземців, фонд «Рідна Україна» розробив такий туристичний маршрут, який проходить через ті міста, які пов'язані із життям та творчістю Григорія Сковороди. Він стартує з площі біля Києво-Могилянської академії далі до Переяслава, потім на Полтавщину і остання зупинка на Харківщині»

Олена Олексіївна: «Розкажіть, як плануєте відмічати цю дату у вашому навчальному закладі?»

Тетяна Петрівна: «Як і усі українці, вся наша Україна, будемо святкувати 300 років з Дня народження Григорія Сковороди, відомого на весь світ. Що це за заходи? Це цілий проект до якого було залучено багато наших майстрів, викладачів, бібліотекар. До проекту включені такі заходи: інформаційна виставка, інформинки, анкетування для здобувачів та педагогів, педчитання.»

2.2 Оформлення інформаційного стенду «Сковорода – 300».

Бібліотекар Пшеничка-Дрох О. О. у конференційній залі навчального закладу підготувала виставку на тему «Сковорода – 300». Інформація надається у друкованому вигляді, цікава, ексклюзивна.

2.3 Інформинка. Тема: «До Сковородинського ювілею».

1. Афоризми Григорія Сковороди.
2. Відео та сучасний мультик про життя Григорія Сковороди.
3. Український Сократ – мандрівник за знаннями.

ІНФОРМИНКА 1. Афоризми Григорія Сковороди

Одним зі свідчень глибини творів Сковороди є їх афористичність. Глибина інтелектуального пошуку митця торкається практично усіх сфер життя людини. В інформині 1 «Афоризми Григорія Сковороди» пропонується переглянути та обрати на кожен день оригінальний повчальний вислів. Ознайомитися з інформинкою можна на блозі бібліотекаря за посиланням: <https://dptnzpaldn2020.blogspot.com/2022/11/1-9-2022.html>

ІНФОРМИНКА 2. Відео та сучасний мультик про життя Григорія Сковороди.

В наступній інформинці пропонується здобувачам освіти переглянути спочатку **мультик**. Ця анімація в легкій цікавій формі розповідає про життя та творчий шлях великого філософа. Декілька вражаючих фактів із мультфільму:

- у 1741 році Сковорода кидає навчання та вирушає до Санкт-Петербурга, аби заробляти на співах;
- Григорій Сковорода відмовився від запропонованої посади священника;
- відчувши наближення смерті, Сковорода власноруч вирив могилу, а потім ліг у ліжку й заснув.

Також пропонується до перегляду і відео «НЕВИГАДАНІ ІСТОРІЇ № 13 (Григорій Сковорода)».

«Невигадані історії» - цикл телефільмів про життя видатних людей, які народилися та жили на українській землі, і тих українців, що розсіялися по всьому світу. Не кам'яні пам'ятники, а живі люди зі своїми стражданнями, болем, radoщами і успіхом відкриваються глядачам крізь маловідомі факти біографії, історії кохання, злетів та падіння. Проект створений на ТРК «Буковина» у 2009-2010 роках.

Фільм про життєвий шлях Григорія Сковороди був знятий у 2019 році, але й через майже через чотири роки не втратив своєї актуальності.

Переглянути інформинку можна за посиланням:

<https://dptnzpaldn2020.blogspot.com/2022/11/300-9-2022-2.html>

ІНФОРМИНКА 3. Український Сократ – мандрівник за знаннями.

В наступній інформинці здобувачі освіти можуть ознайомитися з життєвим та творчим шляхом видатного філософа, письменника та українського просвітителя в формі презентації. Переглянути презентацію, яка розміщена на блозі «Увімкни бібліотеку» БЮЦ ДПТНЗ ПГЛ можливо за посиланням: <https://dptnzpugdln2020.blogspot.com/2022/11/blog-post.html>

2.4 Презентація на тему: «До 300 річчя з дня народження Григорія Сковороди».

Методист Романюк Т. П. для унаочнення, розуміння та запам'ятовування матеріалу створила презентацію на тему: «До 300 річчя з дня народження Григорія Сковороди» (надається) для здобувачів освіти.

Посилання на презентацію:

https://docs.google.com/presentation/d/1q05UnIAd3aHOKEE6bYJFv4lvlgQ_SbFa/edit#slide=id.p4

2.5 Проведення анкетування здобувачів освіти (використання Google форми) «Життя і творчість Григорія Сковороди».

Мета анкетування (опитування): полягає в отриманні періодичного зворотного зв'язку від здобувачів освіти, що проявляються у засвоєнні здобувачами життєво необхідних і професійних компетенцій, рівні їхньої культури, ерудиції; оцінити зв'язок між діяльністю педагогами і результатами цієї діяльності.

Для більшої поінформованості, здобувачам освіти пропонується переглянути презентацію «До 300-річчя з дня народження Григорія Савовича Сковороди»

Посилання на анкетування здобувачів:

https://docs.google.com/forms/d/13_bB6nMZIJHjK1RNQif4IRoasK4vlRym8Tt7TjdO0Bs/edit

Питання до анкетування «Життя і творчість Григорія Сковороди»:

1. Де народився Г. С. Сковорода?
  1. На Харківщині;
  2. На Слобожанщині;
  3. На Полтавщині;
  4. На Донеччині.
2. Студентом якого навчального закладу був Г.С. Сковорода?
  1. Київського університету
  2. Петербурзької академії мистецтв
  3. Харківського університету
  4. Києво-Могилянської академії

3. У якому році народився Г.С.Сковорода?
  1. 1720 рік;
  2. 1721 рік;
  3. 1722 рік;
  4. 1723 рік.
4. Г. Сковорода під час своїх мандрів був нерозлучний з
  1. бандурою
  2. флейтою
  3. сопілкою
  4. лірою.
5. На надгробку Г. Сковороди вибиті (як епітафія) слова
  1. "Караюсь, мучаюсь, але не каюсь"
  2. "Бери вершину і матимеш середину"
  3. "Світ ловив мене, та не впіймав"
  4. "Ліпше вмерти біжучи, ніж жити гниючи"

2.6 Участь у обласному онлайн-флешмобі «Сковорода промовля».

Мета заходу: відзначення ювілею великого українського мислителя Григорія Сковороди та популяризації серед учнівської молоді його філософської й мистецької спадщини.

2.7 Участь у обласному конкурсі творчих робіт (есе), присвячених 300-річчю від народження Григорія Сковороди.

Викладач української мови та літератури Козаченко Л. М. організувала участь здобувачів освіти у обласному конкурсі творчих робіт (есе).

Мета проведення конкурсу: відзначення знаменного ювілею великого українського мислителя-мудреця, педагога, філософа, поета, композитора, музиканта, культурно-освітнього подвижника – Григорія Савича Сковороди, популяризація серед учнівської молоді філософської та мистецької спадщини видатного українця, сприяння розвитку творчих здібностей талановитої та обдарованої молоді.

Посилання на есе:

<https://docs.google.com/document/d/1TIPCHGGHTesQpi9hiUHV09LEu5bjuS48/edit>

2.8 Педагогічні читання. Тема: «Сковорода: діалог через століття.»

Мета заходу – удосконалення освітнього процесу, сприяння творчому та професійному розвитку педагогічних працівників, стимулюванні творчої ініціативи, підвищення мотивації педагогічної діяльності, розвитку форм партнерства й співпраці педагогів.

1. Григорій Сковорода – видатна постать України.

Викладач математики Дорофєєва В. Я. підготувала доповідь та презентацію відповідно цієї теми (додаток 1).

2. Філософія Григорія Сковороди.

Майстер в/н Бикова Н. Г. підготувала доповідь та презентацію відповідно цієї теми (додаток 2).

3. Музичний світ Григорія Сковороди.

Викладач спецдисциплін Пронюшкіна В. В. підготувала доповідь та презентацію відповідно цієї теми (додаток 3).

4. Літературний музей Григорія Сковороди.

Майстер в/н Носова А. С. підготувала доповідь та презентацію відповідно цієї теми (додаток 4).

5. Як виглядав Григорій Сковорода. Портрет на тлі України.

Майстер в/н Слоньова Л. В. підготувала доповідь та презентацію відповідно цієї теми (додаток 5).

2.8 Проведення анкетування педагогів (використання Google форми)

«Особистість і спадщина Г. С. Сковороди крізь призму часу».

Посилання на анкетування педагогів:

https://docs.google.com/forms/d/1RXc790GhiWe_KEbdKUH67-BFT8XsgoP2W-rgwAkgXVo/edit

Мета анкетування (опитування): оперативно отримати інформацію для досягнення заявленої мети проєкту; поглибити знання учасників про уроки творчої спадщини Григорія Сковороди.

Питання до анкетування «Особистість і спадщина Г. С. Сковороди крізь призму часу»:

1. Студентом якого навчального закладу був Г.С. Сковорода?
  5. Київського університету
  6. Петербурзької академії мистецтв
  7. Харківського університету
  8. Києво-Могилянської академії
2. З якою книгою ніколи не розлучався Сковорода?
  1. Євангеліє
  2. Пересопницьке Євангеліє
  3. Житіє святих
  4. Біблія

3. Скільки творів входить до збірки "Сад божественних пісень?"
  1. двадцять шість
  2. тридцять
  3. тридцять три
  4. сорок
4. На надгробку Г. Сковороди вибиті (як епітафія) слова
  1. "Караюсь, мучаюсь, але не каюсь"
  5. "Бери вершину і матимеш середину"
  6. "Світ ловив мене, та не впіймав"
  7. "Ліпше вмерти біжучи, ніж жити гниючи"
8. Г. Сковороду називають
  1. мандрівним філософом
  2. сонцепоклонником
  3. каменярем
  4. мандрівним музикантом
6. Г. Сковорода під час своїх мандрів був нерозлучний з
  1. бандурою
  2. флейтою
  3. сопілкою
  4. лірою
7. До якого художнього напрямку належить творчість Г. Сковороди?
  1. відродження
  2. бароко
  3. класицизм
  4. сентименталізм.

«Григорій Сковорода – видатна постать України»

Григорій Савич Сковорода народився 3 грудня 1722 р. в селі Чорнухах на Полтавщині в сім'ї малоземельного козака.

У дитинстві малий Гриць дуже любив сидіти під вербою, спостерігати за навколишнім світом і грати на сопілці, подарованій старим кобзарем. У дядка-скрипаля Гриць був на привілейованому становищі, бо хлопець вражав своєю допитливістю, до того ж у нього виявився незвичайної краси голос. Дяк навчив Гриця нотної грамоти і поставив першим співаком у церковному хорі, давав читати книжки, підготував до вступу в академію. Здійснилася давня мрія хлопця — навчатися у Києво-Могилянській академії. Григорій став одним з особливо наполегливих і тямущих студентів.

Пізніше він був таким же старанним, чесним і неординарним учителем: писав байки, викладав стародавні мови, глибоко цікавився математикою, географією, економікою; навчав тих етичних норм, яких завжди дотримувався сам. Отже, учив, як жив, а жив, як навчав — найкраща риса педагога. Оскільки підручника з етики не було, Сковорода написав його сам. Це був його перший філософський твір, основою якого є думка, що ледарство — найбільша людська вада. Студенти любили вчителя, але той незабаром мусив залишити колегіум, бо працювати стало нестерпно від цькування й доносів: можновладці схотіли позбутися людини, яка привселюдно заявила: "Весь світ спить, пора прокидатися!".

І з 1769р. Сковорода вів мандрівне життя, не спокушаючись різноманітними посадами й чинами; щоразу відхиляючи пропозиції і світських, і церковних осіб. "Ні в якому разі! Хіба ви хочете, щоб я збільшив число фарисеїв? — відповів великий просвітитель белгородському єпископові на прохання стати ченцем. Ченці Києво-Печерської лаври, у свою чергу, вмовляли: "Доволі блукати по світу! Час причалити до гавані: нам відомі твої таланти, свята Лавра прийме тебе, як мати своє чадо, ти будеш стовпом церкви і окрасою обителі". На це Григорій Савич саркастично сказав: "Ох, преподобні! Я стовпотворіння умножати собою не хочу, доволі і вас, стовпів неотесаних, у храмі Божому! Світ мене не впіймає". І таки не впіймав! Не вдалося ні царям, ні панам, ні ченцям за почесні й кар'єру купити розум, честь та волю Сковороди. Щастя письменник вбачав не в мастках і славі, а в житті за совістю; шляхом до щастя вважав самопізнання. Харківському губернаторові на пропозиції стати чиновником Сковорода відповів: "Ваше превосходительство! Світ подібний до театру. Щоб грати в театрі з успіхом і похвалою, беруть ролі за здібностями. Після великого випробування себе побачив, що не можу представляти в театрі світ жодної особи, крім низької, простої... Я обрав собі цю роль — і задоволений". Навіть Катерині II Сковорода не побоявся відповісти: "Мені моя сопілка і вівця дорожча царського вінця". Ходив філософ завжди в звичайній свиті. Крім книг, рукописів, сопілки в полотняній торбці та палиці, нічого більше не мав, навіть не прагнув мати власної хати і взагалі

постійної домівки (показовий такий епізод з його життя: в одному селі Григорій Сковорода лікував відставного майора. Поки він провідував хворого, дочка майора, красуня Олена, закохалася в ніжного поета-музику, і Григорій теж її покохав. Йшлося до весілля, але він вагався, бо не уявляв життя без мандрів, нових вражень, свободи дій. Тому так і не одружився).

Сковорода навчав, що в природі — краса, гармонія, а в суспільстві — несправедливість, і щоб змінити макросвіт (навколишнє), треба кожному змінити мікросвіт (тобто себе самого). З цією думкою тісно пов'язана його ідея "сродної праці": пізнавай себе, а пізнавши— удосконалюй. Пізнаючи свої нахили, людина правильніше визначить своє місце в суспільстві й принесе найбільшу користь. А поки що чимало людей займають не свої місця: один ходить за плугом, а він від природи музикант, інший працює суддею, а йому б пасти череду. Великий філософ доводив, що людина не може бути щасливою, якщо діє всупереч своїй природі. Веління природи — це веління Бога в людині. Пізнання природи — це пізнання Бога. Філософ жив сподіваннями на суспільство рівноправних людей, де не буде "рабського іґа", "тяжкої роботи", нічого "златожадного", "дамського".

Такими поглядами Сковорода дивував своїх сучасників, здивував їх він і смертю: у 72 роки (9 листопада 1794 р.) поет пішки пройшов триста верств аж до Орловщини, де жив його учень і приятель Михайло Ковалинський, щоб передати йому рукописи своїх творів. А повернувшись, зупинився в селі Іванівці, був веселий, балакучий, згодом вийшов у сад і край дороги став копати яму. "Що це ви робите, Григорію?" — запитали здивовано друзі. "Та копаю собі могилу, бо прийшов мій час". Коли ж гості роз'їхалися, Сковорода помився, переодягнувся в чисту білизну, ліг на лаві й... заснув навіки.

Цікавою є епітафія (надгробний напис на могильній плиті): "Світ ловив мене, та не впіймав".

Постать Сковороди завжди була овіяна таємницями, домислами, вигадками й викликала інтерес. Та це й не дивно, бо Григорій Сковорода ще за життя став легендою. З цього приводу Микола Костомаров писав: "Мало можна вказати таких народних постатей, якою був Сковорода і який би так пам'ятав і поважав народ. На всьому обширі від Острбгозька до Києва, у багатьох будинках висять його портрети. Його мандрівне життя є предметом оповідань і легенд...".

Особливість творів Сковороди полягає в тому, що в ліричних поезіях він філософ, а у філософських працях — лірик. Ось такий він «український Сократ».

Посилання на презентацію:

<https://docs.google.com/presentation/d/1Bpp2l6QghNItY0qkB6AKoE94VHMt3qgN/edit#slide=id.p2>

«Філософія серця Григорія Сковороди»

Кожній людині хотілося б розгадати секрет щастя. Хтось шукає відгадку в прикладах чужого успіху, хтось у власному життєвому досвіді: падають, піднімаються, помиляються, виправляють помилки. А могли би просто прочитати книги, написані українським мандрівним філософом XVIII століття. Є в світі людина, яка знайшла секрет щастя, її звать Григорій Сковорода

Народився Сковорода 3 грудня 1722 року в Україні, в невеликому селі Чорнухи Полтавської області. У родині бідного козака. Його батько Сава і мати Пелагея скоро помітили, що син у них талановитий. Він раніше інших дітей навчився читати (тоді в українських селах навіть діти і жінки були грамотними), складав вірші і чудово співав. Після навчання в школі місцевого дяка батьки відправили сина до Києва в один з найпрестижніших навчальних закладів того часу – Києво-Могилянську академію.

Тут талановитий хлопець швидко освоїв кілька мов: грецьку, німецьку, польську, латину. Можливо, саме в цей час в Могилянці Сковорода міг зустрітися з молодим Михайлом Ломоносовим. Чи відбулася ця зустріч насправді, нікому достеменно невідомо. Взагалі, життя Сковороди за багато років обросло легендами, перевірити достовірність яких неможливо. Але деякі факти його біографії все-таки мають підтвердження. Через кілька років навчання Григорій проходить конкурсний відбір до придворної капели російської цариці Єлизавети Петрівни і потрапляє до привілейованих, близьких до двору людей. Життя його заграло яскравими столичними фарбами. Співаки отримували від цариці значну винагороду. І могли ні в чому собі не відмовляти. Цілих 25 рублів платні на рік (тоді на три рубля можна було купити пристойний будинок) – це величезна сума і прекрасна можливість закріпитися в Москві або Петербурзі, зробити блискучу кар'єру при дворі. Багато хто з півчих, до речі, цим скористався. Одного ми прекрасно знаємо під ім'ям графа Олексія Розумовського (фаворита Єлизавети). Григорій дружив з Розумовським, не раз гостював у нього і числився на хорошому рахунку в імператриці. Але він відмовився від придворної кар'єри, відпросився в цариці продовжити навчання і одного разу з царським обозом повернувся до Києва.

Але в академії йому знову не дали довчитися: через рік придворний вельможа, з яким Сковорода познайомився у Єлизавети, генерал-майор Федір Вишневський, запрошує Григорія взяти участь в комісії по закупівлі токайських вин для імператорського двору як людину, що знається в музиці, володіє іноземними мовами, як прекрасного співрозмовника і видатного інтелектуала, який вже тоді вражав оточуючих гостротою свого розуму. Так Григорій потрапляє в Європу. Він займається дегустацією угорських токайських вин, а паралельно веде розумні розмови і подорожує європейськими країнами. Тоді для цього не потрібні були шенгенські візи, тільки

знання латини, яку розуміли всюди. За п'ять років Сковороді вдалося побувати в Німеччині, Австрії, Польщі, Чехії, Словаччині та інших країнах. І всюди він не просто подорожував, але й відвідував лекції відомих професорів у місцевих університетах. Набирався знань і мудрості. Багато чого побачив. Міг би осісти де-небудь. Але його тягне на Батьківщину. І в 1750 році він повертається до Києва. І починається його педагогічна і творча діяльність та безперервна подорож містами і селами рідної країни. Його не раз запрошували до двору, пропонували зайняти високу посаду і побудувати кар'єру. Але він відмовлявся.

Якось царські посланці застали його просто на лузі, під деревом із сопілкою в руках. Світило сонце, поруч паслися вівці. На пропозицію посильних поїхати з ними до цариці, Григорій Сковорода відповів: «Ні, не поїду, мені сопілка та вівця дорожчі царського вінця».

Це був інтелектуал найвищої проби, який знайшов Бога у своєму серці і міг на рівних розмовляти з сильними світу цього. Одного разу цариця, вже Катерина II, почувши про його досягнення у філософії, позаздрила славі, яка бігла попереду Сковороди, і запросила його до себе в палац, мовляв, хочу побачити філософа. Коли він увійшов, то не вклонився цариці.

– Чому ти не вклоняєшся мені? – запитала Катерина, яка звикла до уклінних придворних.

– Ти хотіла побачити мене? Але якщо я схилю голову, то ти побачиш тільки мою маківку!

Сковорода відмовився від царських милостей. Перспективний співак, музикант, поет, філософ відмовився від усіх благ світу, які не були варті для нього нічого. А на своїй могилі попросив написати: «Світ ловив мене, але не спіймав».

Що б це могло означати? Той, хто знайомий з філософією щастя Григорія Савича Сковороди, прекрасно розуміє ці слова. Світ для нього – це все матеріальне, тілесне, що тримає людину в рамках, забороняє їй бути вільною і змушує здійснювати чужі серцю вчинки. Цей світ хотів прибрати до рук інтелектуала і філософа, але так і не зміг цього зробити, не впіймав.

Сковорода не затримувався навіть там, де, здавалося б, міг знайти себе і де було його місце. Наприклад, на викладацькій ниві. Він був занадто сміливим і незалежним як для вчителя того часу. Придумав свою систему оцінювання: ніяких п'ятірок і одиниць. Хоча його систему можна назвати дванадцятибальною. У нього це звучало так: «вельми тупий», «сущий йолоп» для тих, хто відставав; «вельми гострий»,

«зверок вострое» (тобто знання хапає на льоту) для розумників; а між ними ще безліч визначень.

При цьому учні його обожнювали і багато з них згодом стали відомими людьми. Але надто вже прямолінійний був часом вчитель Сковорода. Одного зі своїх учнів (між іншим, сина відомого поміщика) за дурну відповідь назвав свинячою головою, за що учителя і вигнали з дому. У Харківському колеґіумі, викладаючи поетику, пішов своїм ориґінальним шляхом, який не вписувався в існуючі методики. Наприклад, пропонував писати вірші в риму, що було не властиво поезії того часу. І його знову «попросили» з кафедри. Не вписувався Сковорода в загальні викладацькі канони.

Десь в середині життя, він зрозумів, що його призначення – дорога. Дорога до Бога, тобто до себе. Адже Бог – є любов, а вона всередині кожного з нас. У нашому серці. Ця, так звана, філософія серця і зробила Григорія Сковороду відомим у всьому світі. Але найголовніше, вона і його самого навчила бути щасливим.

Існує легенда, що Григорій Сковорода був схожий на жебрака, який просив милостиню і розповідав усім навколо свої численні байки. За що його шанували в звичайних селянських хатах і не давали померти від голоду. Але це не зовсім так.

Дійсно, його твори, байки, філософські діалоги, трактати, не публікувались за життя, але були відомі всім, в тому числі й простому люду. Вони переказувались з уст в уста, передавались серед його прихильників, учнів і високоосвічених друзів. Здається, він був таким собі хіпі, елітним волоцюгою, друзями якого були досить впливові та багаті люди, в чиїх маєтках він зупинявся. Мені здається, він просто заворожував їх своїм інтелектом, своєю здатністю вибудовувати умовиводи. А тому часто і запросто звертався до них з не зовсім звичайними проханнями. Наприклад, надіслати окуляри, які були рідкістю в той час, або дорогий сир пармезан чи цінний музичний інструмент. Філософ-мандрівник надавав перевагу дорогому токайському вину (звичка юності).

Одного разу Сковорода мало не одружився. Але, за легендою, втік прямо з-під вінця, мабуть, так і не зумівши прийняти зобов'язань і обмежень, яких вимагає від кожної людини шлюб і сім'я. Але він не був і відлюдником, котрий живе в межах власних філософських трактатів. Сковорода весь час був у гущі народу. Він любив і знав людей і приймав їх з усіма слабкостями і достоїнствами. Втім, вони платили йому тією ж монетою.

Слава про філософа-мандрівника бігла далеко попереду нього, адже він знав секрет щастя!

Філософія серця Григорія Сковороди

Секрет щастя за Сковородою в найпростішій істині. Це не була ориґінальна вигадка або одкровення, нікому не відоме досі. Все це давно вже сказали древні філософи.

Про це свідчила Біблія. Просто люди не хотіли цього помічати. *«Ти хочеш бути щасливим? Не шукай щастя за морем, не проси його в людини, не подорожуй планетами, не змагайся палацами, не повзай земною кулею, не блукай Єрусалимом ... За золото можеш придбати село, це справа важка і обхідна, а щастя, як річ необхідна з необхідного, завжди і всюди дається даром.*

Повітря і сонце завжди з тобою, завжди і безкоштовно, а все, що біжить від тебе геть, знай, – це чуже, і не вважай його своїм, все те дивне і не треба. Навіщо воно тобі? Ось чому воно і важке. Ніколи б воно не пішло від тебе, якби було необхідно».

Тобто секрет щастя в тобі самому, в твоєму серці, повному любові!

«Все проходить, тільки любов залишається після всього. Все пройде, але не Бог, не любов», – писав Сковорода.

Однією зі складових людського щастя, за Сковородою, є проходження того шляху, який тобі уготований небом. Зрозуміти, що це за шлях, дуже легко. Тому що все, що нам потрібно в житті, дається легко, а все непотрібне — важко.

Одного разу харківський генерал-губернатор Євдоким Щербінін запитав його, чому він, маючи такі великі здібності, не візьметься за якусь важливу справу, філософ відповів:

«Світ схожий на театр: щоб грати на сцені з успіхом і похвалою, треба взяти собі належну роль. Актора хвалять не за те, що він грає шляхетного персонажа, а за те, що його гра вміла. Я довго думав про це і, відчуваючи себе, переконався, що в театрі світу не здатний вміло зіграти нічого іншого, крім ролі звичайної, простої, безтурботної і самотньої людини. Саме це я собі вибрав, і буде з мене».

Хтось може назвати Сковороду людиною без уподобань. У нього дійсно не було родини, домівки в звичному розумінні слова. Але вражає те, що він при цьому відчував себе неймовірно щасливим і гармонійним. Навіть пішов спокійно і радісно. Останні дні життя провів у колі друзів, розмовляючи на філософські теми і граючи на сопілці серед природи. Він сам вирив собі могилу, знаючи день свого відходу. Вмився, надів чистий одяг, помолився, ліг спати і більше не прокинувся.

Комусь життя цього філософа здається занадто далеким від сучасності. Адже нам так часто доводиться робити не те, що ми насправді хочемо: заради своєї сім'ї, щоб вижити, досягти благополуччя. Але людині не так вже й багато потрібно для щастя. Сонце і небо дається даром! Пам'ятаєте? Ганяючись за примарним матеріальним щастям, ми порушуємо божественний закон, який полягає в тому, що всім на світі управляє любов. Ми робимо те,

що не любимо, живемо з тими, кого не любимо, поруч з нами знаходяться чужі люди, яких ми так і не навчилися любити. Врешті-решт, ми не

любимо навіть самих себе, не вміючи знаходити в собі Бога. Ми не слухаємо і не чуємо свого серця.

Проте, на думку Григорія Сковороди, справжній секрет щастя знаходиться саме в нашому серці. Може, нам варто прислухатися до слів видатного філософа всіх часів і народів?

Посилання на презентацію:

<https://docs.google.com/presentation/d/1t6bw1A5Jzww7zyD2d3GwZfHciv2nDQyR/edit#slide=id.p1>

«Музичний світ Григорія Сковороди»

Те, що музика в житті Григорія Сковороди була домінантою світосприйняття, є фактом незаперечним і доведеним у більшості досліджень про українського генія світової культури.

Найкраще це висловив сам Григорій Савич: *«Мені моя сопілка і вівця дорожчі царського вінця»*. Адже музика, поезія становили нерозривну єдність і гармонію життя й філософії Сковороди.

Виняткові музичні здібності – досконалий слух, чудовий голос, володіння багатьма інструментами, талант композитора і педагога – були засобом передавати філософію буття й світобачення, сутність якого називаємо нині національною бароковою традицією, що, власне, визначає засади українського музичного бароко. Вона виявляється насамперед в образній сфері, спрямованій на внутрішній світ людини та сприйняття навколишнього світу крізь дуалізм самого буття з його протиставленням добра і зла, духовного і тілесного, земного і горішнього, життя і смерті. Ця сутність бринить в особливій музичній мові – проникливій, сердечній, зрозумілій усім.

Михайло Ковалинський (біограф Г.Сковороди) стверджує, що герой його книги походить з козацької родини середнього достатку, яка відзначалася добропорядністю та набожністю й відповідно виховувала сина.

«...Григорій по сьомому году от рождения приметен был склонностью к богочтению, дарованим к музыке, охотою к наукам и твердостью духа. В церкви ходил он самоохотно на крылос и певал отменно, приятно» – стверджує він.

У сім'ї незаможного козака Сави Сковороди співали українських пісень, сумлінно дотримувались народних звичаїв і церковних традицій.

Зі слів його найближчого друга та учня Михайла Ковалинського, «Григорій, по сьомому году рождения приметен был дарованием к музыке. В церкву ходил он самоохотно на крылос и певал отменно». У сільській школі, як і належало, розучував псалми та ірмоси, бо треба було знати спів «осьмогласний» і «подобний», складати власну мелодію на канонічні слова або текст на задану мелодію. Отже, тодішня освіта давала хорошу музичну підготовку на основі церковних богослужінь.

Напевне, семирічний Григорій не тільки захоплювався церковним співом, а, як і всі селянські діти, знав народні пісні й, до того ж, вирізнявся вмінням гарно грати на сопілці. На це, зокрема, вказує Дмитро Багалій, автор найгрунтовнішої монографії про життя і творчість Сковороди: «Сковорода з дитинства, очевидно, навчився й народніх українських пісень, надто, коли взяти на увагу ще й те, що він був пастухом – та грав на сопілці. Сопілка була його першим музичним інструментом, до якого він потім приєднав ще кілька інших»

Мелодії, за розповідями друзів, Григорій виводив ще дитиною, прагнучи усамітнення і споглядання навколишнього світу. А, імпровізуючи на сопілці, удосконалив інструмент і свою гру настільки, що міг передавати на ньому рулади птахів.

Прекрасний голос Григорія, уміння грати на народних інструментах і загальні знання відчинили йому двері одного з найкращих європейських вишів того часу – Києво-Могилянської академії. «Юний прибулець із першого ж разу привернув до себе увагу диригента співочої капели, і його одразу прийняли до хору». Опанувавши такі музичні інструменти, як скрипка, орган, флейттраверс (поперечна флейта), віртуозно граючи на лірі, гусях, бандурі, він став незамінним у студентському оркестрі.

Бурсаки, і Сковорода теж, брали участь у всіх міських святах та урочистостях, у тому числі з нагоди приїзду в Київ царських осіб. На їхню честь доводилося співати церковні служби, гімни, світські й народні пісні, вітальні канти і псалми.

Улюбленим заняттям спудеїв були постановки шкільних драм і вертепних вистав. Різні джерела оповідають, що одним із виконавців та автором музики до бурсацьких постановок був Григорій Сковорода. І називають приклади: канти «Песнь Рождеству Христову в нищете Его», «Радуйся, верных озаряющая», кант-колядку «Ангелы, снижайтесь».

Грою на інструментах хлопці (так називали студентів-бідняків) розважали міщан на київських майданах, заробляли собі на хліб насущний співом у хатах і на вулицях. Такий спосіб заробітку називали «міркованієм».

Володіння багатьма інструментами, гарний голос, обізнаність у царині музики визначили подальшу музичну кар'єру Григорія Сковороди. Київського бурсака направили до петербурзької Придворної співочої капели – одного з найкращих тоді музичних закладів Європи.

Успіхи 20-річного Григорія були такими значними, що він одержав звання «придворного уставщика» (соліста хору) з відповідним матеріальним забезпеченням.

Г. Сковорода за один рік «дослужился» до чину «уставщика», – це була найвища посада у Придворній капелі та високий статус у суспільстві за «табелем о рангах» (висока стипендія, дарування від Царського двору маєтків, звільнення від податків усіх родичів, довічна пенсія...). Зауважимо, що співаку було тоді трохи більше дев'ятнадцяти років.

«Уставщик» – церковний співак, організатор співацької діяльності хору. З другої половини 18 сторіччя ця посада здобула назву «регент» – керівник церковного хору

Православної Церкви. Говорючи сучасною мовою, він був хормейстером і репетитором, також прослуховував прийнятих до капели співаків, призначаючи кожному певну роль у загальному процесі та інше. У Європі подібну посаду займали в свій час Г. Гендель, І.С. Бах, Й. Гайдн, А. Сальєрі, В. Моцарт, Л. Бетховен.

Капела та її соліст Сковорода перебували в центрі всіх музичних подій Петербурга: жоден бал чи урочиста подія не проходили без участі Придворного хору. Окрім церковних співів і народно-побутової музики, виконувалися також західноєвропейські твори.

Минуло два роки. Із нагоди коронації Єлизавети відбулися також урочистості в Києві, які супроводжувала Придворна капела. Skorиставшись нагодою, волелюбний Григорій Сковорода не повернувся до Петербурга і залишився продовжувати навчання у своїй alma mater.

Завдяки знанню багатьох іноземних мов, високій ерудиції його відібрали 1750 року для супроводу царської місії в Угорщині. Але й тут дався взнаки волелюбний характер Сковороди. Від покладених на нього обов'язків він відмовився й подався мандрувати містами і селами Угорщини, Австрії, Італії. Трирічні мандри значно збагатили його музичний досвід і, насамперед, пісенну творчість: у ті часи в Західній Європі надзвичайно популярною була вокальна лірика.

Повернувшись на Батьківщину, Григорій Савич щедро ділився музичними знаннями. Приватний сільський учитель, викладач Харківського колегіуму Сковорода являв собою на той час унікальну постать: до учнів він приходив, тримаючи в руках не звичну указку чи різку, а сопілку і флейту! Давав уроки співу, імпровізуючи на інструментах, вів заняття з хором у супроводі органа, займався зі шкільним оркестром, запрошував лірників і співав із ними українських пісень, свої канти.

Свою філософію Григорій Савич транслював у слові й музиці, а постійною супутницею його мандрів була флейта...

Про що ж співав цей філософ-мандрівник і які мелодії виводила його вірна супутниця флейта? Адже філософію він сприймав як «найдосконалішу музику», власні поезії називав піснями, симфоніями, сонатами, а слово звучало для нього як мелодія. Його вважали праведником, котрий зцілює піснями і чарівною грою душевні рани одиноких, убогих і знедолених.

Михайло Ковалинський стверджує, що Григорій Сковорода вважав музику не тільки джерелом насолоди, а й засобом виховання і навіть психотерапії. Він згадує, як старший друг вилікував його від страху перед мерцями. Сковорода приводив хлопця на цвинтар, залишав самого, а сам ховався у сусідньому ліску і співав чи награвав заспокійливі мелодії. Це подіяло: Михайло назавжди позбувся забобонного

страху.

Його вважали праведником, котрий зцілює піснями і чарівною грою душевні рани одиноких, убогих і знедолених. Бо, за його розумінням, «музика промовляє до душі нашої», він бачив у ній «джерело думок вдячних» і спосіб узагальнення світу. Бо, за його розумінням, «музика промовляє до душі нашої», він бачив у ній «джерело думок вдячних» і спосіб узагальнення світу.

Михайло Ковалинський стверджує, що Сковороді було притаманне «епікурейське» ставлення до музики: «Любимое, но не главное упражнение его была музыка, которою он занимался для забавы и препровождал праздное время. Он сочинил духовные концерты, положи некоторые псалмы на музыку, также и стихи, певаемые во время литургии, которых музыка преисполнена гармонии простой, но важной, проникающей, пленяющей, умиляющей. Он имел особую склонность и вкус к акроматическому роду музыки. Сверх церковной, он сочинил многие песни в стихах и сам играл на скрипке, флейтравере, бандуре и гусях – приятно и со вкусом»

Сковорода належить до тих діячів культури, які поєднували народні українські традиції зі здобутками європейського професійного мистецтва.

Особливої уваги заслуговує думка Дмитра Багалія: «Але пісні Сковороди мало чим простіші і зрозуміліші, ніж його філософські твори, напевно і тут приваблювала його власна особа. Сила того вражіння, що він справляв, одушевлення й пафосу, з яким він робив кожну справу, розплавляла темні, важкі слова, і вони легко знаходили живий і глибокий відгук серед найбільш неосвічених слухачів»

Поезія і байки, попри книжну мову, все-таки мали успіх серед народу. На нашу думку, одним із секретів пієтету простого люду щодо Григорія Сковороди криється у вдало обраній формі його пісень. Силабічне віршування було близьке до народного, зокрема, до традиційно застосовуваного у думках та історичних піснях, тому сприймалося органічно.

Яскравим прикладом може бути згадана Миколою Костомаровим пісня 10-та зі збірки «Сад божественних пісень» («Всякому городу...»), відома у багатьох виконавських варіантах, де багато текстуальних змін, а мелодія та сама, автором якої є Григорій Сковорода.

Мелодії до всіх 30-ти текстів «Саду божественних пісень» створив сам автор, але нотних записів, зроблених його рукою, не збереглося. Та й народні виконавці зазвичай нотами не користувалися. Мелодії «сковородинських псалм» передавалися з уст в уста, від старшого покоління до молодшого. Деякі з автентичних мелодій Григорія Сковороди втрачені, а деякі поетично-музичні твори приписуються йому без належних підстав.

Цікаво: підкреслено той факт, що «більшість» його пісень, популярних у народі,

існувало тільки в «усній традиції», а до наших часів дійшло тільки три його популярні пісні: «Ой ти, пташко жовтобока», «Стоїть явір» (у Г. Сковороди це один вірш, а невідомий автор записав дві пісні з супроводом), «Всякому городу нрав и права».

Зі своїм волелюбним характером та гострослів'ям, відмовою від кар'єрних пропозицій він опинився гнаним, як останній бідак, переслідуваний владою, край дороги цивілізації, збоку від сучасних досягнень науки, літератури та мистецтва – у своєму особистому замкнутому філософському колі зі своїм неабияким вантажем знань, правда, переважно зі старовинних областей буття.

Про характер Г. Сковороди та його гострий язик свідчать багато розповідей напівлегенд. 1753 року, коли Г. С. Сковорода посів у Переяславському колегіумі посаду викладача піітики, місцевий єпископ вимагав пояснень, чому Г. Сковорода викладає свій предмет не як кожний «порядочный чиновник», а по-новому. Поет відповів: «Одна справа — архієрейський посох, а інша — смичок», що означало «знай швець своє шевство, а в кравецтво не мішайся».

У результаті Г. Сковорода «изгнан был из училища Переяславского «не с честью». Коли, пізніше, Білгородський єпископ Йосип Миткевич запропонував Г. Сковороді прийняти духовний сан, чернецтво, той відповів: «Хіба ви хочете, щоб я збільшив число фарисеїв? Їжте жирно, пийте солодко, одягайтесь м'яко та чернецтуйте! А для мене чернецтво — в житті несутяжному, в задоволенні малим, у помірності, у відмові від усього непотрібного, щоб придбати найпотрібніше; в зреченні від усіляких примх, аби зберегти себе самого в цілості; в загнuzданні самолюбства... в пошукуванні слави божої, а не слави людської».

У Харкові він охоче бував на домашніх музичних вечорах, де співав і виконував соло на флейті.

Улюблений інструмент філософа-музиканта іноді служив йому охоронною грамотою. Відомий факт, що Катерина II просила Сковороду через свого посланця Потьомкіна перебратися до Петербурга. Той доповідав згодом цариці про зустріч із філософом-мандрівником на Харківщині: він сидів із флейтою біля дороги, а поруч паслася вівця. Вислухавши царську пропозицію, Сковорода висловив відмову римою: «Передайте матінці-цариці: мені моя сопілка і вівця дорожчі царського вінця».

Обравши долю мандрівного вчителя, філософа і народного співака, Григорій Савич, «переходячи з міста в місто, із села в село, дорогою завжди співав або, вийнявши з-за пояса свою улюбленицю флейту, награвав на ній сумні фантазії та симфонії».

Співав народних пісень, духовні та світські канти і псалми, закладаючи тим самим історію української пісні-романсу.

На жаль, не вдалося знайти зроблені рукою Сковороди записи мелодій. Деякі з них збереглися завдяки народним виконавцям, які передавали їх із покоління в покоління. Його пісні співали українські рапсоди-бандуристи, лірники, мандрівні дяки, чумаки, зазнаючи змін внаслідок плину часу. Їх можна сприймати як народні, іменовані також «сковородинськими». І понині відомі його сатирична пісня «Всякому городу нрав і права», ліричні канти «Стоїть явір над горою», «Ой ти, птичко жолтобоко», пісня-псалом «Ах поля, поля зелені». А пісню «Ах пішли мої літа» було надруковано з нотами ще за життя Сковороди в «Богогласнику» 1790 року в Почаївській друкарні.

Збереглися також записана Миколою Лисенком від кобзаря Остапа Вересая «сковородинська» пісня-псалом «Про правду і кривду» та пісня «Сонце і пташка», яку, за переказами, співав хор кріпаків князя Потьомкіна.

Григорій Квітка-Основ'яненко стверджував, що урочистий і радісний наспів «Христос воскрес» та канон «Воскресіння день» теж належать Григорію Сковороді.

У Національній бібліотеці України імені Володимира Вернадського зберігається в рукописному варіанті музика на текст «Херувимської», автор котрої зазначений як Грицько із позначкою «8-голосная служба Грицькова». Дослідники стверджують, що творець цієї величної і задушевної музики, близької до українських пісенних інтонацій, не хто інший, як Григорій Сковорода, і захоплені майстерним володінням композиторською технікою, органічним поєднанням народного багатоголосся з класичною поліфонією, сміливістю ладового та гармонійного мислення.

В Історичному музеї у Москві зберігається рукописний збірник літературних творів Сковороди. На одній зі сторінок «Песни Рождества Христова в нищете Его» записано ноти мелодії, яка дуже нагадує українські народні пісні і, як доводять музикознавці, також належить авторові поетичного тексту.

Якось Григорій Сковорода зізнався: «Не можу зіграти в театрі світу ніякої особи вдало, крім низької, простої, безтурботної, самотньої: я сю роль обрав, узяв і радію з того...»

Так само для своїх пісень він обрав простоту й сердечність. Даруючи одну з них, Григорій Савич скромно зауважив: «...правда, пісня наша майже зовсім сільська і написана простонародною мовою, але я сміливо заявляю, що, за всієї простонародності й простоти, вона щира, чиста і безпосередня».

Ще образніше про музику Сковороди сказав його друг Михайло Ковалинський: «Вона сповнена гармонії простої, але величної, проникливої, чарівної, ніжної...»

Адже, якщо повернутися до слів самого Сковороди, «цей мандрівник ходить ногами по землі, а серце його перебуває на небесах і втішається».

Збірка, яку Сковорода назвав «Сад Божественних пісень», мелодії до яких

складав власноручно, є насправді художнім феноменом сквородинських «віршів-пісень», предтечею «музики поезії» – мистецького феномена вже нашого сучасника Валентина Сильвестрова. Звернення Сковороди до біблійних сюжетів, найпоширеніших текстів псалмів єднало українське бароко із загальноєвропейськими бароковими традиціями.

Ці традиції всотали й інші генії української музики, серед яких Микола Лисенко, Микола Леонтович, Кирило Стеценко.

Музичний світ Сковороди обіймав музику його землі, народу, історія якого тривала, за його ж відліком, три тисячоліття. Через розмаїття побутових жанрів, інтонацій та ритмів він сповідував і поширював свою філософію буття, вів діалог із світом. Піснями і грою на флейті, яка була супутницею усього його життя, мислитель-мандрівник «“замовляв” душевні й сердечні рани недужих, самотніх, зневажених й убогих» (Д. Яворницький). Своїми кантами він висміював людські й земні гріхи (один із них – «Всякому городу нрав і права» – наче написаний сьогодні), складав пісні – сільські й міські, канти, псалми, притчі про буденний світ, ліричні елегії про любов і природу, гімни й оди во славу свободи, життя та людини. Сковорода розширив значення пісенної лірики до рівня громадянського і суспільного камертона.

Посилання на презентацію:
<https://docs.google.com/presentation/d/1FzLlAnFgkPqPT70PfQBWwYD5ITLCOjos/edit#slide=id.p1>

«Літературний музей Григорія Сковороди.»

Серед численних історико-культурних пам'яток стародавнього міста Переяслава-Хмельницького виділяється оригінальною архітектурою меморіальний музей видатного українського філософа, гуманіста і поета Григорія Савича Сковороди, який був заснований у 1972 році. Але музей відкрили за півстоліття: у 1972 році, готуючись до ювілейної дати – 250-річчя з дня народження просвітителя.

Експонати для новоствореного державного музею збирали співробітники [Харківського історичного музею](#). Вони побували в бібліотеках і музеях Москви, Ленінграда, Києва, Харкова. Книги для музею виділила, [бібліотека імені Леніна \(Москва\)](#), бібліотека суспільних наук Академії наук СРСР, [бібліотека Академії наук СРСР](#), [наукова бібліотека Харківського університету](#). [Київський музей західного мистецтва](#) виділив для сквородинівського музею рідкісні гравюри XVIII сторіччя, що зображують міста Європи, в яких побував Сковорода. [Харківський художній музей](#) передав скульптурний твір [Лансере](#), що відображає епізоди з життя козаків. Музей придбав твори Сковороди [«Басни Харьковськіє»](#), ювілейне видання творів Сковороди 1894 року та іншу літературу. Також було створено та передано картини [Леоніда Шматько](#) «Сковорода серед селян», малюнок [Віктора Вихтинського](#) «Сковорода біля колегіуму».

Експозиція музею спочатку була розміщена в колишньому колегіумі, де 1753 р. Григорій Савич читав лекції з поетики. З 2000 року почалась реставрація споруди.

У 2006 році було відкрито нову експозицію, керував її створенням знавець біографії і праць філософ [Леонід Ушкалов](#).

18 червня 2008 року указом [Президента України](#) музей отримав статус національного.

Світлий одноповерховий будинок, побудований в класичному стилі, стоїть на невеликому пагорбі.

У центрі залу на фоні старовинних рушників і килима – скульптура Г. С. Сковороди у вигляді мандрівника з палицею.

Експозиція була представлена із 4-ьох залів. У двох перших - життя і творчість філософа. Тут зібрано його особисті речі, твори, дослідження про Сковороду, картини та предмети побуту. Третій зал присвячений вшануванню

мислителя та вивченню його творчості у ХІХ–ХХІ ст. Наступний зал – меморіальна кімната, у якій повністю збережено інтер'єр та всі деталі.

Через усе життя проніс поет любов до музики, до фольклору. Він успадкував її від матері, перейняв від кобзарів і лірників.

Інтер'єр музею прикрашали вироби народного декоративно-прикладного мистецтва: кераміка, вишивки; музичні інструменти ХVІІІ ст.- ліра, кобза, цимбали, бандура, якими досконало володів Григорій Савич. Музейну експозицію також представлено книгами античних, середньовічних та новітніх філософів і поетів, яких читав Сковорода, його портретами та ілюстраціями до творів.

Син малоземельного селянина-козака, просвітитель завжди був тісно зв'язаний з народом. Видатний-мислитель вірив, що народ рано чи пізно, але неодмінно прокинеться від сну і піднесе меч гніву проти кріпосників.

Найсильніше враження на численних екскурсантів справляє клас поетики, келія, бібліотека. Співробітники музею відтворили майже у первісному вигляді обстановку келії, в якій жив Г. С. Сковорода, інтер'єр навчального закладу того часу. Масивні, понад метр у товщину, стіни класу, високі напівовальної форми вікна, зрізані у склепінні. Ніша у стіні, де зберігалися навчальні посібники. Столи й лави, на одній стіні – ікони, на іншій – одяг бурсаків.

Кафедра й крісло вчителя, класна дошка. На столах – старовинні книги. Відвідувачів не залишає відчуття, що учні колегіуму – тільки-но вийшли з класу, де слухали Григорія Савича.

Великі заслуги Г. С. Сковороди у розвитку української літератури. Він написав збірку “Басни Харков-скія”. У них возвеличується дружба, любов, розум та інші позитивні людські риси.

Поет пропагує працю за покликанням, високі моральні якості й водночас різко засуджує паразитизм поміщиків, духівництва.

Понад 300 років минуло відтоді, як по кімнатах колегіуму ходив Г. С. Сковорода. Тут Григорій Сковорода і помер 9 листопада 1794 р. і був похований на узвишші. За переказами, Сковорода викопав собі могилу сам. За день до смерті він повідомив усім, що помре, переодягнувся в білий одяг, а на ранок відійшов у інший світ. Але на цьому містика не закінчується. У ХІХ столітті садибу Ковалевських придбала досить заможна поміщиця Кузіна. Кажуть, щоночі їй став ввижатись старець у білому одязі. Злякавшись, поміщиця веліла перенести могилу Сковороди подалі. Так, у 1814 р. прах мислителя перенесли з дідичних земель на церковні, за глибокий яр, де могила Сковороди зберігається й нині.

Напередодні [війни](#) у будівлі тривали реставраційні роботи в рамках підготовки до 300-річчя Сковороди.

6 травня 2022 року о 23 годині під дах музею влучила російська ракета, виникла пожежа. Вогонь охопив усі приміщення, отримав поранення охоронець. Найцінніші експонати з музею перемістили задалегідь у безпечне місце. Зовнішні стіни будівлі уціліли. З-під попелу дістали статую поета, яка стояла в одній з кімнат.

Також не постраждала могильна плита і бюст авторства Кавалерідзе, які розташовані на певній відстані від будівлі.

Попри значні руйнування будівлі, реставратори вважають, що будівлю можна відбудувати. Міністерство культури в межах проєкту «Збережіть українську культуру» розпочало збір 112 мільйонів на відновлення музею.

За оцінкою завідувача Харківської філії реставраційного центру України Сергія Омельника пошкодження вцілілої скульптури Сковороди авторства Ігоря Ястребова — незначні і скульптуру можна реставрувати.

Посилання на презентацію:

https://docs.google.com/presentation/d/1r2AzhiIRqqilnI8m68l72o_j9kNKj_mq/edit#slide=id.p1

«Як виглядав Григорій Сковорода? Портрет на тлі України»

Григорій Сковорода не залишив своїх автопортретів, хоч малював досить вправно. А серед його друзів не було художників. Хто ж зберіг образ нашого мудреця?

Як виявилось іконографія Григорія Савовича Сковороди не така уж проста.

Почнемо з перших найдавніших зображень.

Це найдавніший портрет Сковороди, який є та експонується в Україні. Жоден інший музей не має оригіналу його портрета кінця XVIII століття. На жаль, це робота невідомого художника. Вважається, що цей портрет написаний після смерті Сковороди (помер у 1794 році). Незадовго до його смерті харківський художник Лук'янов на замовлення Михайла Ковалинського (учень та біограф Сковороди – ред.) написав портрет філософа. Цей портрет згодом потрапив до Петербурга, там і залишився. Але з нього було написано ще кілька. Ми вважаємо, що це один із них. Він тут зображений не 70-річним, а молодшим – десь 40-річним. Видно, що це робота людини, яка мала академічну художню освіту, бо зроблено професійніше, ніж оригінал.

З цього ж прижиттєвого портрета була виготовлена гравюра. Вона була опублікована набагато пізніше. Вперше постав перед нащадками образ молодого Сквороди, одухотворений, самозаглиблений, просвітлений. Вже пішла модифікація образу Сквороди.

І в книзі Миллера та Багалея «Истории города Харькова за 250 лет его существования» за 1905 рік бачимо ще одну варіацію на тему обличчя Сквороди. І на початку 19 століття і на початку 20 століття художники, графіки фантазували на тему-як виглядав Скворода.

У першій половині ХІХ ст. з'явився ще один олійний портрет але молодого Григорія Сквороди невідомого автора.

В руках у портретованого – сопілка, улюблений музичний інструмент Григорія Сквороди. Під час гри на сопілці серед полів та гаїв митець обдумував свої геніальні філософські діалоги, складав пісні. Сучасники зазначали, що в грі на сопілці Скворода удосконалився до тієї межі, що міг передавати голоси найспівучіших птахів.

Отже, на портреті відтворено глибокий духовний світ українського митця – композитора, музиканта, співака, поета, філософа, який уже в юності поведився як справжній мудрець.

Це така інтерпретація яким міг бути Скворода .

Людиною, яка більше всього долучилася до формування образу Григорія Сквороди є Іван Кавалерідзе. Саме він сформував ті знакові речі на які потім всі спиралась.

У 1922-му у місті Лохвиця Полтавської області оголосили спорудження пам'ятника . Був оголошений конкурс на кращий проект пам'ятника. Переміг у ньому скульптор Іван Кавалерідзе. Скульптор вклав у роботу весь талант, душу, серце.

Вдячне місто винагородило автора пам'ятника у звичний у ті часи спосіб... двома пудами зерна, що було справжнім скарбом! “Мене часто запитують, – іронічно згадував Кавалерідзе, – скільки витрачено коштів на зведення цього пам'ятника. Важко зараз розрахуватися в грошах. Тоді, в 1922 році, вся споруда коштувала двадцять пудів пшениці.

Шість пудів отримали два брати – формувальники, кожен по три пуди. П'ять пудів коштувала підвода до Києва, яка відвезла їх сім'ям ці шість пудів. Сім пудів пішло на будівництво – на дерев'яні форми постаменту, цемент, пісок, транспорт та інші потреби. Два пуди отримав автор”.

У 1972-му, коли Україна відзначала 250-річчя від дня народження Сковороди, пам'ятник перелили в благородну бронзу — на віки.

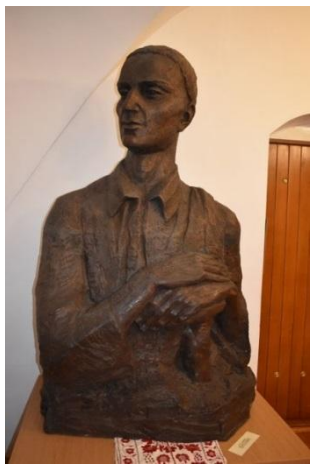
Кавалерідзе зробив фільм. Це унікальний момент в історії мистецтва, коли скульптор долучився до створення фільму, як режисер. В фільмі Кавалерідзе переставив Сковороду зрілим чоловіком, відрізняється зачіска, але вбрання, білий комірець-взяті з перших портретів.

В 1960 році з'явився бюст Григорія Сковороди на станції метро «Університет» від Валентина Зноби.

Валентин Зноба, який знав роботи Кавалерідзе показав Сковороду не як інтелектуала а більш як революціонера, який в 60 роки не задовольнив Кавалерідзе і після

фільму він почав робити варіанти, продовжував над ним працювати. Він знав що в 1972 році до ювілею буде державна програма і можна буде запропонувати свої наробки.

Цей бюст-висока шия, пластичні руки, він подарував Ігорю Сікорському, який товаришував із Кавалерідзе. Іван Петрович подарував заповіднику деякі свої роботи. Це – велике погруддя, виготовлене в техніці «органічне скло».

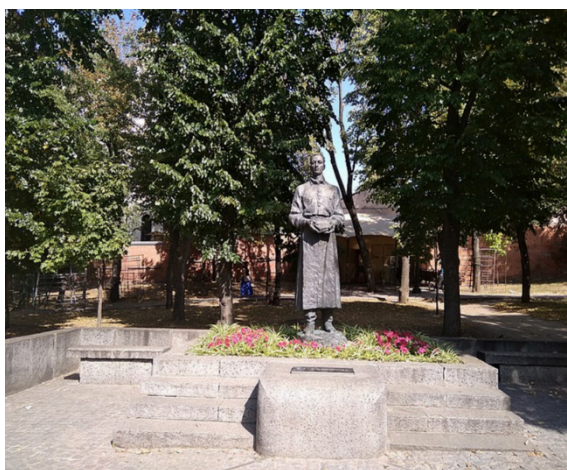
В 1976 році з'явився пам'ятник, де Сковорода більш суворий, монументальний. Скульптор Іван

Кавалерідзе поставив пам'ятник філософу вже на схилі своїх років та мудро порушив звичайні архітектурні канони. Його Сковорода, якого Кавалерідзе любив, щедро ліпив, стоїть не перед фасадом академії, обличчям до світла, а вільно крокує широкою вулицею до старого академічного корпусу, повертається до альма-матері, ніби просить у неї прощення: от я й прийшов вивчитися, закінчити курс наук.

Кавалерідзе бачив Сквороду босим. І спочатку прийняли варіант такого пам'ятника, а потім іншим скульпторам наказали «взути» Сквороду.

В 1972 році в Черкасах в селі Коврай було встановлене погруддя Григорія Сквороди. Іван Кавалерідзе представив Сквороду більш виражено, напружена шия, в вишиванці як мислителя, дуже молодим з сильним обличчям в якому відчувається думка.

В 1992 році одна з останніх робіт Кавалерідзе пам'ятник Сквороді в м. Харків. Абсолютно впізнаванні риси Сквороди, але м'ягчі.

В 90 роках пішла стилізація образу Сквороди.

Ще дві роботи- в яких вже прослідковується декоративність, впізнати можна по зачісці.

В 2006 році з новими грошима з'являється новий образ Сквороди, якого ми добре знаємо, мудрий, над яким добре попрацювали дизайнери, від стилізований. Риси, які

відслідковувались та відпрацьовувались роками-їх від стилізували - зачіска шапочкою інтелігентською, з горбинкою ніс, дуже уважний погляд, великі вуха-практично аскетичний Скворода- від монументальності Кавалерідзе, який над цим працював роками до аскетизму.

Культура працює з відібраними деталями. І якщо взяти сучасну культуру-фотографії Сквороди на футболках, чашках-все це дуже добре вживається, Скворода продовжує жити, і він перетворився з філософа в частинку українського.

*Світ любив
мене, та не
впізнав..*

**Як виглядав філософ ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА? Якою була його СПРАВЖНЯ
ЗОВНІШНІСТЬ?
Портрет на тлі України.**

Посилання на презентацію:
<https://docs.google.com/presentation/d/19CnuFijBWPnYPxOVFg2e0lhZTO0rbNBm/edit#slide=id>.

3. Висновки

3.1 Підсумок роботи

В кінці нашого проєкту необхідно підвести підсумок. На сам перед чи досягли ми мети, яку ставили перед собою, чи ні? Чи донесли багатогранність його образу до пересічного громадянина України, чи залучили українців до нового осмислення спадку видатного українського філософа, просвітителя-гуманіста, поета, музиканта, педагога. Тому хочу зараз показати вам результати нашого опитування, щоб наочніше переконатися: так чи ні.

А також хотілось би знати вашу оцінку проєкту взагалі. Варіанти оцінювання:

Сподобався:

Так	3,
Більше так чим ні	2,
Ні	1 .

4. Джерела інформації

- література:

1. Г. Сковорода: Загадковість присутності. - Львів: НТШ. - 138 с.
2. Багалій Д.І. Український мандрований філософ Г.С. Сковорода. – К.: Вид-во “Орія” при УК СП “Кобза”, 1992. – 472 с.
3. Попович М. Григорій Сковорода: Філософія свободи. – 2 вид. – К.: Майстерня Білецьких, 2008. – 256 с.

- інтернет-ресурси:

1. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії.
Режим доступу:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0_%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B9_%D0%A1%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87
2. Етапи дослідницької роботи та проекту.
Режим доступу:
<https://obuchonok.com.ua/etapi>
3. Літературний музей Григорія Сковороди.
Режим доступу:
<https://www.youtube.com/watch?v=cPLqa7Mx-U8>
4. Григорій Сковорода - філософ Духу і Серця | Ірина Фаріон
Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=80N6dV6xNII>